

ફરીયાદ રજુ તારીખ	૦૮	૦૬	૨૦૨૨
ફરીયાદ રજીસ્ટર તારીખ	૦૮	૦૬	૨૦૨૨
ફરીયાદ ફેસલ તારીખ	૦૪	૦૪	૨૦૨૫
સમયગાળો	દિવસ	માસ	વર્ષ
	૨૭	૦૯	૦૨

અમદાવાદ શહેરના મહે.૩૪ માં એડી.ચીફ જ્યુડીશ્યલ મેજીસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.આર.મુલતાની
સાહેબશ્રીની, ને.ઈ.એક્ટની કોર્ટ નં.૨૮ સમક્ષ

ફોજદારી કેસ નંબર: ૫૬૭૦૫/૨૦૨૨
આંક-૨૦

ફરીયાદી :- ત્રિશા સ્પેશીયાલીટી કેમિકલ્સ પ્રા.લી.
રજી.ઓફિસ:૨, સિલ્વર હોમ બંગલોઝ,
ઔડા પાણીની ટાંકી પાસે,
સાયન્સ સીટી રોડ-અમદાવાદ.
વતી, શિવમ અધ્યારુ-અધિકૃત પ્રતિનીધિ
ઉ.વ.પુખ્ત વયના, ઇંદો-નોકરી,

વિરુદ્ધ

આરોપીઓ:- (૧). મેં. બુલવર્ક કોનકેમ,
ઓફિસ: ૧૩૦૨, ચિરંજીવ ટાવર,
નહેરુ પ્લેસ, ન્યુ દિલ્હી-૧૧૦૦૧૯.
(૨). નિહીર શાહ, ઉ.વ.પુખ્ત વયના,
પ્રો.મેં. બુલવર્ક કોનકેમ,
જી/૬૩, બેઝમેન્ટ, કાલકાજી,
ન્યુ દિલ્હી-૧૧૦૦૧૯

ગુનો :- નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબ.

ફરીયાદપક્ષ તરફ : વિ.વ.શ્રી બી.આર.ત્રિવેદી
આરોપીપક્ષ તરફ : વિ.વ.શ્રી આર.આર.કોરી

–: ચુકાદો :–

(૧). આ કામના આરોપી ધી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ-૧૮૮૧(જેને સગવડતાં ખાતર હવે પછી 'એક્ટ' તરીકે સંબોધન કરવામાં આવેલ છે.)ની કલમ-૧૩૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાનો સામનો કરી રહેલ છે.

ફરીયાદપક્ષના કેસની ટુંકમાં હકીકત એવી છે કે, આ કામે મુળ ફરીયાદી તે કંપની એક્ટ-૧૯૫૬ હેઠળ નોંધાયેલ પ્રાઇવેટ લીમીટેડ કંપની છે. ફરીયાદી કંપની કેમિકલ્સનો ધંધો કરે છે અને પી.સી.ઈ.બેસ્ડ એડમિક્ષચર, બુલવાર્ક ફ્લો એમ.પી.સી., બુલવાર્ક ફ્લો એલ.પી.સી., PCE WR 517, PCE SR 521, Sodium Gluconate સપ્લાયનું કામકાજ પણ કરે છે. મુળ ફરીયાદી કંપની વતી ફરીયાદની કાર્યવાહી સારું હાલના ફરીયાદીને બોર્ડ રીઝોલ્યુશન દ્વારા અધિકાર આપેલ છે. આ કામના આરોપી નં.૧ કંપની અને આરોપી નં.૨ કં પનીના પ્રોપરાઇટર નિહીર શાહ પણ કેમિકલ્સને લગતો ધંધો કરે છે. આમ, પક્ષકારો વચ્ચે ધંધાકીય વ્યવહારો ચાલતા હતા. આ કામના આરોપી પરચેઝ ઓર્ડર દ્વારા ફરીયાદી પાસેથી જોબવર્ક તેમજ કેમિકલ્સના મટીરીયલ ખરીદવામાં આવે છે. આરોપીએ અલગ-અલગ પરચેઝ ઓર્ડર દ્વારા ફરીયાદી પાસેથી PCE WR 517, PCE SR 521, Sodium Gluconate જોબવર્ક પી.સી.ઈ. બેસ્ડ એડમિક્ષચર, બુલવાર્ક ફ્લો એમ.પી.સી., બુલવાર્ક ફ્લો એલ.પી.સી. જેવા કેમિકલ્સનો ઓર્ડર આપે તેમ ફરીયાદી માલ સ પ્લાય કરતા હતા. ફરીયાદી દ્વારા જેમ-જેમ મટીરીયલ સપ્લાય કરવામાં આવે તેમ તેમ આરોપી ટુકડે-ટુકડે પેમેન્ટ કરતા હતા પરંતુ છેલ્લા ઘણા સમયથી રેગ્યુલર પેમેન્ટ આવતું ન હોવાથી અને લેણી રકમ રૂ.૧૩,૨૪,૨૨૬(અંકે રૂપિયા તેર લાખ ચોવીસ હજાર બસો છવ્વીસ પુરા)ની થઈ ગયેલ હોવાથી ફરીયાદીએ પેમેન્ટની માંગણી કરતાં આરોપી નં.૨ નાએ સહી કરી ચેક નં.૭૮૨૭૫૦, તા.૧૪-૦૨-૨૦૨૨ ના રોજનો રૂ.૧૩,૨૪,૨૨૬/- (અંકે રૂપિયા તેર લાખ ચોવીસ હજાર બસો છવ્વીસ પુરા)નો , ચશ બેંક, છતરપુર શાખા, નવી દિલ્હીના એકાઉન્ટ પે ના કરંટ એકાઉન્ટ નં.૦૦૮૪૬૩૭૦૦૦૦૦૪૩૦ વાળો આરોપી નં.૧ ના નામવાળો ચેક આરોપી નં.૨ નાએ લખી આપેલ અને તે ચેક સ્વીકારાઈ જવાનો ભરોસો આપેલ. ત્યારબાદ

ફરીયાદીએ સદર ચેક તા.૦૪-૦૫-૨૨ ના રોજ ધી કાલુપુર કોમ.કો.ઓ.બેંક વાડજ શાખા,અમદાવાદના ખાતા નં.૦૧૧૩૬૦૦૦૦૦૫ મા ભરતાં સદર ચેક તા.૦૫-૦૫-૨૦૨૨ ના રોજ "ફંડ ઈનસફીશીયન્ટ"ના કારણે વણચુકવાયે પરત ફરેલ. જે અંગે આરોપીને જાણ કરવા છતાં આરોપીએ કોઈ સંતોષકારક જવાબ આપેલ નહી. જેથી ફરીયાદીએ વિ.વકીલશ્રી મારફતે તા.૦૮-૦૫-૨૦૨૨ ના રોજ આરોપીના સાચા અને ખરા સરનામે રજી.પો.એડી.થી ડિમાન્ડ નોટિસ મોકલાવેલ. જે નોટિસ આરોપી નં.૧ ને તા.૧૨-૦૫-૨૨ નારોજ બજી ગયેલ જ્યારે આરોપી નં.૨ ને વગર બજે પરત આવેલ. ત્યારબાદ પણ આરોપીએ પરત ફરેલા ચેકનાં નાણાં ચુકવી આપવા કોઈ તજવીજ કરેલ નહી.

આમ, આરોપીએ પરત ફરેલા ચેકનાં ફરીયાદીના કાયદેસરના બાકી લેણાંની રકમ ચુકવી આપેલ ન હોઈ જેથી ફરીયાદીએ એક્ટ-૧૮૮૧ની કલમ- ૧૩૮ હેઠળ હાલની ફરીયાદ આરોપી સામે દાખલ કરેલ છે.

- (૨) સદર કામે આરોપીઓ વિરુદ્ધ ગુનાનું સંજ્ઞાન લીધા બાદ સદર કેસના કામે સમન્સ ઈસ્યુ કરવામાં આવેલ અને આરોપીને સમન્સની બજવણી થતા સદર અદાલત સમક્ષ હાજર થતાં મારા પૂરોગામી વિ.એડી.ચીફ મેટ્રો પોલીટન મેજીસ્ટ્રેટ સાહેબશ્રીનાઓએ આરોપીને ક્રિ.પ્રો. કોડની કલમ-૨૦૭ અન્યે ફરીયાદના કાગળોની નકલ વિના મુલ્યે પુરી પાડેલ. ત્યારબાદ ક્રિ. પ્રો.કોડની કલમ-૨૫૧ મુજબ આરોપી નં.૨ નાની પ્લી **આંક-૦૬** થી નોંધવામાં આવેલ સબબ, આરોપીએ આક્ષેપયુક્ત ગુનાનો ઈન્કાર કરતાં આરોપી વિરુદ્ધ સદર કેસની ઈન્સાફી કાર્યવાહી આગળ ચલાવવામાં આવેલ છે.

(આરોપી નં.૨ નાઓને હવે પછી અનુકુળતા સારૂ "આરોપી"તરીકે સંબોધેલ છે.)

- (૩) વધુમાં, બચાવપક્ષને મૌખિક તેમજ લેખિત પુરાવો રજુ કરવાની વ્યાજબી અને પુરતી તક મળી રહે અને હાલનો કેસ સમન્સ ટ્રાયેબલ પદ્ધતિથી ચલાવવાનું વાજબી અને યોગ્ય જણાતાં મારા પૂરોગામી વિ.એડી.ચીફ મેટ્રો.મેજી. સાહેબશ્રીનાઓ ધ્વારા હાલનો કેસ સમન્સ ટ્રાયેબલ પદ્ધતિથી ચલાવવાનો હુકમ આંક-૦૧ લગત કરવામાં આવેલ છે.
- (૪) ફરીયાદપક્ષના તરફથી પોતાનો કેસ પુરવાર કરવા નીચે મુજબના દસ્તાવેજી તથા મૌખિક પુરાવા રેકર્ડ પર લાવવામાં આવેલ છે.

-:: મૌખિક પુરાવો ::-

સા.નં.	નામ	આંક
૧	ફરીયાદી શ્રી શિવમ અધ્યારુ (ઓથોરાઈઝડ રિપ્રેઝન્ટેટીવ ત્રિશા સ્પેશ્યાલીટી કેમિકલ્સ પ્રા.લી.)નાઓનું સરતપાસનું સોગંદનામું	૦૩

-:: દસ્તાવેજી પુરાવો :-

અ.નં.	વિગત	આંક
૧	હાલના ફરીયાદીને અધિકાર આપતું ફરીયાદી કંપનીનું રીઝોલ્યુશન	૦૭
૨	ફરીયાદવાળો તકરારી ચેક અસલ	૦૮
૩	ફરીયાદવાળા ચેકનો રીટર્નમેમો	૦૯
૪	ડિમાન્ડ નોટિસની ઓફિસકોપી	૧૦,૧૧
૫	નોટિસ રજી.એડી.કર્યાની પહોંચો(કુલ-૨)	૧૨,૧૩
૬	ઈન્ડિયન પોસ્ટનો ટ્રેક રિપોર્ટ	૧૪,૧૫
૭	આરોપીના ખાતાનો ઉતારો	૧૬

આ સિવાય વધુ કોઈ લેખિત/મૌખિક પુરાવો ફરીયાદપક્ષ તરફે રજુ થયેલ નથી. તેમજ વધુ કોઈ પુરાવા રજુ કરવા માંગતા ન હોવાનું કલોઝીંગ પુરસીસથી જાહેર કરવામાં આવેલ છે.

(૫). આ કામે ફરીયાદપક્ષે સરતપાસનું સોગંદનામું તથા ઉપરોક્ત પુરાવા રજુ કર્યા બાદ બચાવપક્ષને ફરીયાદીની ઉલટતપાસ માટે પુરતી અને વ્યાજબી તકો આપવામાં આવેલ હોવા છતાં બચાવપક્ષે ફરીયાદીની ઉલટતપાસ કરેલ નથી અને સતતપણે અનિયમિત રહી ગેરહાજર રહેલા છે. જેથી ફરીયાદપક્ષની અરજી અન્વયે રેકર્ડ ઉપરની હકીકતો ધ્યાને લઈ આરોપીનો ફરીયાદીની ઉલટતપાસનો હકક બંધ કરવાનો આંક-૧૭ હેઠળ હુકમ કરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ આરોપીપક્ષે અત્રેની અદાલતના હુકમને સક્ષમ ઓથોરીટી સમક્ષ પડકારવામાં આવેલ નથી. તેમજ આંક-૧૯ હેઠળ હુકમ કરી આરોપીનો એફ.એસ.નો હકક બંધ કરવામાં આવેલ છે. આરોપીપક્ષને પોતાનો બચાવ રજુ કરવા પુરતી અને વ્યાજબી તક મળેલ હોવા છતાં સતત નિષ્ક્રિય રહેલા છે. આરોપીપક્ષને પુરતી અને વ્યાજબી તકો મળેલ

હોવા છતાં પોતાના બચાવમાં કોઈજ લેખિત/મૌખિક પુરાવો રજૂ કરવામાં આવેલ નથી.

- (૬) ફરીયાદ તથા રેકર્ડ ઉપર આવેલ પુરાવાના પરીપ્રેક્ષ્યમાં સદર કેસનો ન્યાયીક અંત આણવા મારી સમક્ષ નીચે મુજબના મુદ્દા ઉપસ્થિત થાય છે.

મુદ્દા

- (૧) શું ફરીયાદ પક્ષ નિઃશંકપણે પર પુરવાર કરે છે કે, આ કામના આરોપી પાસેથી લેણી નીકળતી રકમની ઉધરાણી કરતા, આરોપીએ સહી કરી લખી આવેલ ફરીયાદવાળો ચેક ફરીયાદીએ બેંકમાં જમા કરાવતા વણચુકવાયેલ પરત ફરતા ફરીયાદીએ આરોપીને વિ.વકીલશ્રી મારફતે એક્ટની કલમ-૧૩૮(બી) મુજબની નોટીસ સમય મર્યાદામાં આપેલ. આમ,નોટીસ મોકલાવેલ હોવાછતાં, આરોપીએ ચેકની કાયદેસરની લેણી રકમ ફરીયાદીને ન ચુકવી આપી, આ કામના આરોપીએ એક્ટ-૧૮૮૧ની કલમ -૧૩૮ મુજબનો શિક્ષાપાત્ર ગુન્હો કરેલ છે.?
- (૨) શું હુકમ ?
- (૭) ઉપરોક્ત મુદ્દાના મારા નિર્ણય નીચે મુજબ છે.
- (૧) હકારમાં
- (૨) આખરી હુકમ મુજબ.
- (૮) આ કામે ફરીયાદપક્ષના વિ.વકીલશ્રીની મૌખીક દલીલો સાંભળવામાં આવેલ છે. જ્યારે આરોપીપક્ષ તરફે દલીલો કરવા માટે દરકાર લીધેલ નથી કે હાજર રહેલા નથી.

// કારણો //

મુદ્દા નં.૧ :-

- (૯). આરોપી સામેનો આક્ષેપિત ગુનો સાબિત કરવા માટે આ કામે ફરીયાદીએ નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ-૧૮૮૧ ના આવશ્યક તત્વો સાબિત કરવાના રહે છે. નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ ના નીચે મુજબના આવશ્યક તત્વો પુરવાર કરવાની જવાબદારી ફરીયાદીના શિરે રહેલી છે.

૧. આરોપીએ પોતાના ધ્વારા નિભાવવામાં આવતા ખાતામાંથી નાણાં ચૂકવવા ફરીયાદીને ચેક આપેલ.
૨. આરોપીએ ફરીયાદીને આવો ચેક સમગ્ર અથવા અંશતઃ દેવું અથવા જવાબદારી અદા કરવા માટે આપેલ હતો.
૩. ચેક જે તારીખે લખેલ હતો તે તારીખથી ચેકને નિયત સમયમર્યાદામાં રજુ કરવામાં આવેલ હતો.
૪. ચેક આરોપીના ખાતામાં અપૂરતા ભંડોળને કારણે પરત થયેલો.
૫. ચેક પરત થયાની માહિતી મળ્યા બાદ ફરીયાદીએ ૩૦ દિવસની સમયમર્યાદામાં નાણાં ની માગણી કરતી લેખિત નોટીસ ચેક લખનાર(આરોપી)ને મોકલેલ હતી.
૬. આરોપીને આવી લેખિત નોટીસ મળી ગયેલ હોવા છતાં ચેકના નાણાં ૧૫ દિવસની સમયમર્યાદામાં ચૂકવી આપેલા નથી.

(૯.૧). આ કામે રેકર્ડ ઉપર રજુ સમગ્ર પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતાં અગાઉ ધી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૧૮ અને ૧૩૯ અન્વયે અદાલતે કેટલાક અનુમાનો કરવાના હોય છે. જો એકવાર એવું પુરવાર થાય કે આરોપીએ ફરીયાદીને ચેક આપેલ હતો તો તે અનુસંધાને અદાલતે કેટલાક અનુમાન કરવાના રહે છે. જોકે આ અનુમાનો નિર્ણાયક પુરાવો નથી પરંતુ તેવા અનુમાનો યોગ્ય અને વ્યાજબી પુરાવા તથા ખુલાસાથી ખંડન કરી શકાય. વધુમાં સદર કાયદાકીય અનુમાનોનું ખંડન કરવા આરોપીએ સોગંદ ઉપર જુલાની આપવી જ જોઈએ એવો કાયદાનો કોઈ નિયમ નથી પરંતુ સંભવિતતાનાં પ્રાબલ્ય (પ્રિપોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબિલિટી)થી તેમજ ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ તેમજ રેકર્ડ ઉપરના પુરાવા ઉપરથી અનુમાનોનું ખંડન કરી શકે છે.

(૯.૨). આ તબક્કે નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૧૮ તથા ૧૩૯ ની જોગવાઈઓ ધ્યાને લેવી જરૂરી છે.

118.Presumptions as to negotiable instruments. Until the contrary is proved, the following

presumptions shall be made:

(a) **of consideration.** that every negotiable instrument was made or drawn for consideration, and that every such instrument, when it has been accepted, indorsed, negotiated or transferred, was accepted, indorsed, negotiated or transferred for consideration;

(b) **as to date.**that every negotiable instrument bearing a date was made or drawn on such date;

(c) **as to time of acceptance.**that every accepted bill of exchange was accepted within a reasonable time after its date and before its maturity;

(d) **as to time of transfer.**that every transfer of a negotiable instrument was made before its maturity; (e) **as to order of indorsements.** that the indorsements appearing upon a negotiable instrument were made in the order in which they appear thereon;

(f) **as to stamp.**that a lost promissory note, bill of exchange or cheque was duly stamped;

(g) **that holder is a holder in due course.**that the holder of a negotiable instrument is a holder in due course: Provided that, where the instrument has been obtained from its lawful owner, or from any person in lawful custody thereof, by means of an offence or fraud, or has been obtained from the maker or acceptor thereof by means of an offence or fraud, or for unlawful consideration, the burden of proving that the holder is a holder in due course lies upon him.

139. Presumption in favour of holder.It shall be presumed, unless the contrary is proved, that the holder of a cheque received the cheque, of the nature referred to in section 138, for the discharge, in whole or in part, of

any debt or other liability.

(૧૦) આ કામે ફરીયાદીએ પોતાનો કેસ પુરવાર કરવા માટે સરતપાસનું સોગંદનામું રજૂ કરેલ છે. જેમાં ફરીયાદી ફરીયાદ હકીકતને વળગી રહેલ છે. ફરીયાદની હકીકતનું ઉપરોક્ત વર્ણન કરવામાં આવેલ હોય, અત્રે સદર હકીકતોને ફરીથી દોહરાવવામાં આવેલ નથી. હાલના કેસમાં રજૂ પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે તો, ફરીયાદવાળો ચેક, ફરીયાદવાળા ચેકનો અસલ રીટર્ન મેમો તથા આરોપીને આપેલ ડિમાન્ડ નોટિસની સ્થળપ્રત રજૂ કરેલ છે. તે ધ્યાને લેતાં, ફરીયાદવાળ ચેક સમયમર્યાદામાં રજૂ થયેલ છે તેમજ સદર ચેક વણચુકવાયે પરત ફરેલ છે. જેની એક્ટની કલમ-૧૩૮(બી) મુજબની સ્ટેચ્યુટરી નોટિસ ફરીયાદીએ પોતાના વિ.વકીલશ્રી મારફતે આરોપીના સરનામે પોસ્ટ મારફતે સમય મર્યાદામાં મોકલાવેલ છે. જે નોટિસ આરોપીને બજી ગયેલ. આમ, સ્ટેચ્યુટરી પ્રિસ્ક્રિપ્શન દિન-૧૫ પૂર્ણ થયેલ હોવા છતાં, આરોપીએ ફરીયાદીની કાયદેસરની લેણી રકમ ચુકવી આપેલ ન હોય હાલની ફરીયાદ દાખલ કરવામાં આવેલ છે. હાલની ફરીયાદમાં એક્ટ-૧૮૮૧ ની કલમ-૧૩૮ તથા ૧૪૨ અન્વયે સ્ટેચ્યુટરી જોગવાઈઓનું પાલન થયેલ છે. તેમજ સમય મર્યાદામાં દાખલ કરવામાં આવેલ છે.

તકરારી ચેક આરોપીએ આપેલ હોવાની હકીકત ફરીયાદપક્ષે પુરવાર કરેલ છે તથા તકરારી ચેક આરોપીના ખાતાના હોવાની અને ચેકમાં આરોપીની સહી હોવાની હકીકત સ્વીકૃત હકીકત છે. જેથી, ફરીયાદીએ "Execution of Cheque" પુરવાર કરેલ છે. જેથી, એક્ટ-૧૮૮૧ ની કલમ-૧૩૮ હેઠળનું પ્રિઝમ્પ્શન ફરીયાદીની તરફેણમાં કરવાનું રહે છે.

હવે એ નક્કી કરવાનું રહે છે કે, આ કામના આરોપી એક્ટ- ૧૮૮૧ ની કલમ-૧૩૮ હેઠળના ફરીયાદીની તરફેણનાં અનુમાનોનું ખંડન કરવામાં સફળ રહેલ છે કે કેમ ?

એક્ટ-૧૮૮૧ ની કલમ-૧૩૮ હેઠળના સ્ટેચ્યુટરી પ્રિઝમ્પ્શનનું ખંડન આરોપી કઈ અને કેટલી રીતે કરી શકે તે બાબતે નીચે મુજબની કાયદાકીય પરિસ્થિતિને ધ્યાને લેવી અગત્યની છે.

આ તબક્કે નામ.સુપ્રિમ કોર્ટનાં Kumar Exports Vs Sharma

Carpets,2008(0)AIJEL-SC 42685 ના ચુકાદાના પેરા-૧૧ ને અત્રે ધ્યાને લેવો અગત્યનો છે.

11. The use of the phrase "until the contrary is proved" in Section 118 of the Act and use of the words "unless the contrary is proved" in Section 139 of the Act read with definitions of "may presume" and "shall presume" as given in Section 4 of the Evidence Act, makes it at once clear that presumptions to be raised under both the provisions are rebuttable. When a presumption is rebuttable, it only points out that the party on whom lies the duty of going forward with evidence, on the fact presumed and when that party has produced evidence fairly and reasonably tending to show that the real fact is not as presumed, the purpose of the presumption is over. The accused in a trial under Section 138 of the Act has two options. He can either show that consideration and debt did not exist or that under the particular circumstances of the case the non-existence of consideration and debt is so probable that a prudent man ought to suppose that no consideration and debt existed. To rebut the statutory presumptions an accused is not expected to prove his defence beyond reasonable doubt as is expected of the complainant in a criminal trial. The accused may adduce direct evidence to prove that the note in question was not supported by consideration and that there was no debt or liability to be discharged by him. However, the court need not insist in every case that the accused should disprove the non-existence of consideration and debt by leading direct evidence because the existence of negative evidence is neither possible nor contemplated. At the same time, it is clear that bare denial of the passing of the consideration and existence of debt, apparently would not serve the purpose of the accused. Something which is probable has to be brought on record for getting the burden of proof shifted to the complainant. **To disprove the presumptions, the accused should bring on record such facts and circumstances, upon consideration of which, the court may either believe that the consideration and debt did not exist or their non-existence was so probable that a prudent man would under the circumstances of the case, act upon the plea that they did not exist. Apart from adducing direct evidence to prove that the note in question was not supported by consideration or that he had not incurred any debt or liability, the**

accused may also rely upon circumstantial evidence and if the circumstances so relied upon are compelling, the burden may likewise shift again on to the complainant. The accused may also rely upon presumptions of fact, for instance, those mentioned in Section 114 of the Evidence Act to rebut the presumptions arising under Sections 118 and 139 of the Act. The accused has also an option to prove the non-existence of consideration and debt or liability either by letting in evidence or in some clear and exceptional cases, from the case set out by the complainant, that is, the averments in the complaint, the case set out in the statutory notice and evidence adduced by the complainant during the trial. Once such rebuttal evidence is adduced. and accepted by the court, having regard to all the circumstances of the case and the preponderance of probabilities, the evidential burden shifts back to the complainant and, thereafter, the presumptions under Sections 118 and 139 of the Act will not again come to the complainant's rescue.

ઉપરોક્ત કાયદાકીય પરિસ્થિતિને ધ્યાને લેતાં, સામાન્ય વ્યક્તિ માનવાને પ્રેરાય તેવો "પ્રોબેબલ ડિફેન્સ" આરોપી રેકર્ડ ઉપર રજુ પુરાવા થકી એટલે કે "સંભવિતતાના પ્રાબલ્ય" થકી અથવા તો પુરાવો રજુ કરી એક્ટ-૧૮૮૧ ની કલમ-૧૩૯ હેઠળનાં અનુમાનોનું ખંડન કરી શકે છે.

- (૧૧) આ કામે રેકર્ડ પરની સમગ્ર હકીકતો ધ્યાને લેતાં, આરોપીપક્ષે ફરીયાદીની ફરીયાદ હકીકતનો માત્ર ઈન્કાર કરેલ છે તે સિવાય કોઈપણ સ્પષ્ટ બચાવ લીધેલ નથી તેમ છતાં, આ કામે રેકર્ડ ઉપરના ઉપસ્થિત પુરાવા અને હકીકતોનું મુલ્યાંકન કરવામાં આવે તો, સૌ પ્રથમ આ કામના આરોપીએ પ્લી નોંધતા સમયે, કેસની સમગ્ર ટ્રાયલ દરમિયાન ફરીયાદવાળા ચેકમાં પોતાની સહી બાબતે કોઈ સ્પષ્ટ તકરાર લીધેલ નથી કે આવી હકીકતને પુરવાર કરેલ નથી. જેથી આરોપીએ પોતાની સહી કરી હાલના ફરીયાદવાળા ચેક ફરીયાદીને આપેલ હોવાનું માનવાને કારણ રહે છે. આમ, ફરીયાદવાળા વિવાદીત ચેક અન્વયે જ્યાં સુધી વિરૂધ્ધની હકીકત પુરવાર કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ચેકની તમામ હકીકતો સાચી અને ખરી હોવાનું અનુમાન કરવાનું રહે છે. વધુમાં એક્ટની કલમ-૧૧૮ સાથે વંચાણે લેતા કલમ-૧૩૯ ના અનુમાનો મુજબ વિવાદીત ચેક આરોપીએ કોઈ દેવાની પુર્ણ કે અંશત : ચુકવણી સાડ અથવા તો અન્ય કોઈ જવાબદારી અદા કરવા સાડ આપેલ હશે તેવું અનુમાન કરવાનું રહે છે. અલબત્ત

આ અનુમાનો ખંડનાત્મક છે. પરંતુ જ્યાં સુધી આવા અનુમાનોનું આરોપીપક્ષ દ્વારા ખંડન કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આ કાનુની અનુમાનો ફરીયાદીની તરફેણમાં અને આરોપીની વિરુદ્ધમાં અસ્તિત્વમાં રહે છે. વધુમાં કાનુની અનુમાનોનું ખંડન આરોપીપક્ષ ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ દ્વારા, પોતે કોઈ લેખિત કે મૌખિક પુરાવો રજુ કરીને અથવા તો ફરીયાદપક્ષે પોતાના કેસના સમર્થનમાં રજુ રાખેલ રેકર્ડ ઉપરના ઉપલબ્ધ પુરાવામાં સંભવિત શંકા ઉત્પન્ન કરીને પણ અનુમાનોનું ખંડન કરી શકે છે. પરંતુ આ કામે રેકર્ડ આધારે જોતા આરોપીપક્ષ દ્વારા તેમની વિરુદ્ધના અનુમાનોનું ખંડન કરવા માટે કોઈ જ સક્રિય પ્રયત્નો કરેલ નથી.

(૧૧.૧). વધુમાં,પ્રાથમિક તબક્કે જ આ કામે ફરીયાદપક્ષ દ્વારા સરતપાસનું સોગંદનામું રજુ રાખ્યા બાદ આરોપીપક્ષે ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ કરવામાં આવેલ નથી. તેમજ ફરીયાદીની સરતપાસ તળે ઉલટતપાસ કરવા માટે આરોપીપક્ષને પુરતી અને વ્યાજબી તકો આપવામાં આવ્યા બાદ પણ આરોપીપક્ષે ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ કરેલ ન હોય, જેથી આરોપીનો ફરીયાદીની ઉલટ તપાસનો હક બંધ કરવામાં આવેલ છે.ત્યારબાદ પણ આરોપીપક્ષે અત્રેની કોર્ટના હુકમને સક્ષમ ઓથોરિટી સમક્ષ પડકારેલ નથી. આમ, ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ દ્વારા પોતાનો બચાવ રજુ કરવાની પણ આરોપી દ્વારા દરકાર લેવામાં આવેલ નથી. ત્યારબાદ અંતિમ તક સ્વરૂપે દલીલ કરવાની પણ દરકાર લીધેલ નથી. જેથી હાલનું કામ પુરાવાકીય મુત્યાંકન આધારે ગુણદોષ ઉપર આખરી ઠરાવ માટે રાખવામાં આવેલ છે.

આરોપીને તેઓની સામે હાલનો કેસ નામદાર કોર્ટ પેન્ડીંગ છે તે જાણમાં છે તેમ છતાં કેસની કાર્યવાહી માટે હાજર રહેલ નથી. ચેક રીટર્નના કેસોનો કોર્ટોમાં ખુબ જ ભરાવો છે. જો કેસના દરેક તબક્કે આરોપીને પકડ વોરંટ ઈસ્યુ કરી હાજર રખાવવા પ્રયત્નો કરવામાં આવે તો ચેકના કેસોનો નિકાલ કરવાનું કામ ખુબ જ મુશ્કેલ બની રહે. આરોપીને તેઓની સામે કેસની કાર્યવાહી કોર્ટમાં ચાલી રહેલ હોવાનું જાણમાં છે તેમ છતાં હાજર ન રહી કેસની કાર્યવાહી વિલંબીત કરવાના ઈરાદાથી હાજર રહેલ ન હોવાનું આરોપીના વર્તન ઉપરથી જણાઈ આવે છે. કાયદો જાગૃત વ્યક્તિને મદદ કરે છે. આમ, આરોપી તેઓની

સામેના કેસમાં કોઈ બચાવ રજુ કરવા માગતા નથી તેવું અનુમાન કરી શકાય.

(૧૧.૨) આ કામે સમગ્ર ટ્રાયલ દરમ્યાન બચાવપક્ષે ફરીયાદીએ રજુ કરેલ ઉપરોક્ત વર્ણવ્યા મુજબના દસ્તાવેજી પુરાવા સંદર્ભે કોઈ સ્પષ્ટ તકરાર લીધેલ નથી કે ફરીયાદપક્ષે રજુ કરેલ દસ્તાવેજોમાં જણાવેલ હકીકતોથી વિરુદ્ધની હકીકત રેકર્ડ ઉપર લાવવા માટે કોઈ પ્રયત્ન સુધ્ધા કરેલ ન હોઈ, જેથી આ દસ્તાવેજ અને તેમાં નોંધેલ હકીકતો નહીં માનવાને કોઈ સ્પષ્ટ અને વાજબી કારણો ઉપસ્થિત રેકર્ડમાં જણાઈ આવતા નથી. આ કામે ફરીયાદવાળો ચેક ડીસઓનર થયા બાદ ફરીયાદી દ્વારા કાયદેસરની નોટીસ આરોપીના સાચા અને ખરા સરનામે મોકલવામાં આવેલ છે અને તે નોટીસની આરોપીને બજવણી થયેલ છે. આરોપીપક્ષે ચેક રીટર્નની નોટીસ બજેલ નથી તે અંગે કોઈ તકરાર લીધેલ નથી કે કોઈ બચાવ રજુ કરેલ નથી કે, તેવી હકીકતથી વિરુદ્ધની હકીકત સાબિત કરવા કોઈ પ્રયત્ન કરેલ નથી. રેકર્ડ ધ્યાને લેતા આરોપીએ ફરીયાદવાળા ચેક કાયદેસરના દેવા અથવા તો જવાબદારી પેટે આપેલ ન હતા તેવો કોઈપણ સ્પષ્ટ બચાવ લઈ તે બચાવને આરોપીપક્ષે રેકર્ડ ઉપર પુરવાર કરવા માટે પ્રયત્ન સુધ્ધા કરેલ નથી. આ કામે આરોપીએ માત્ર પોતાની પ્લીમાં ગુન્હો કરેલ ન હોવાનો બચાવ લીધેલ છે તે સિવાય અન્ય કોઈ સ્પષ્ટ બચાવ લીધેલ નથી કે આવા બચાવને પુરવાર કરવા માટે કોઈ સફળ પ્રયત્ન કરેલ નથી. જેથી સમગ્ર રેકર્ડ ધ્યાને લેતા બચાવપક્ષ પોતાના શીરે આવેલ કાનુની અનુમાનોનું ખંડન કરવા કોઈ પણ જાતના પ્રયત્ન કરેલ ન હોય, બચાવપક્ષને કાનુની અનુમાનોનું ખંડન કરવા સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ગયેલ હોવાનું રેકર્ડ ધ્યાને લેતા સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે. વધુમાં આ કામે ફરીયાદપક્ષે ફરીયાદ હકીકતને સમર્થનકારી રજુ કરેલ દસ્તાવેજી પુરાવાથી વિરુદ્ધની કોઈ હકીકત રેકર્ડ ઉપર લાવવા આરોપીપક્ષે પ્રયત્ન કરેલ નથી કે આવા દસ્તાવેજોને પડકારવામાં આવેલ નથી. જ્યારે આ દસ્તાવેજોને ફરીયાદીના સરતપાસના સોગંદનામાથી સમર્થન મળેલ હોય તે સંજોગોમાં આ દસ્તાવેજો અને તેમાં નોંધેલ હકીકતોને નહીં માનવાને કોઈ જ વાજબી કારણ ઉપસ્થિત રેકર્ડમાં જણાઈ આવતું નથી.

(૧૧.૩) આ કામે અગાઉ ચર્ચા કર્યા મુજબ હાલની ફરીયાદ દાખલ થયા બાદ આરોપીપક્ષે ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ કરવાની પણ કોઈ દરકાર લીધેલ નથી, તેમજ વિશેષ

નિવેદન માટે પણ હાજર રહેલા નથી અને ત્યારબાદ દલીલો માટે પણ હાજર રહેલા નથી. તેવા સંજોગોમાં આરોપીએ, ફરીયાદીને ફરીયાદવાળો ચેક કાયદેસરના દેવાની ચુકવણી સારૂ આપેલ હોવાની હકીકત રેકર્ડ ઉપરથી પુરવાર થઈ આવે છે. આ કામના આરોપી પોતાના ખાતાનો અને સહીવાળો ચેક ફરીયાદી પાસે કેવી રીતે આવ્યો ? તે અંગેના કોઈ સ્પષ્ટ કે વ્યાજબી ખુલાસો આરોપીએ કરેલ નથી કે આવા કોઈ ખુલાસાને રેકર્ડ ઉપર પ્રસ્થાપિત કરેલ નથી. વધુમાં આરોપીપક્ષે સંભવિતતાના ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળા કોઈ બચાવથી ફરીયાદી તરફેના અનુમાનોનું ખંડન થાય તેવી કોઈ હકીકત રેકર્ડ ઉપર પુરવાર કરી શકેલ નથી. આમ, ઉપરોક્ત તમામ ચર્ચાના અંતે, રેકર્ડ ઉપરની સમગ્ર હકીકતો ધ્યાને લેતા આરોપી દ્વારા માત્ર અને માત્ર અત્રેની કોર્ટ સમક્ષ નોંધવામાં આવેલ પ્લીમાં ગુન્હો કરેલ હોવાનો ઈન્કાર કરવામાં આવેલ છે, જે આરોપીને નિર્દોષ સાબિત કરવા માટે પુરતું હોવાનું કોઈપણ સંજોગોમાં માની શકાય તેમ નથી.

(૧૨). આ ઉપરાંત, ફરીયાદપક્ષે એક્ટ-૧૮૮૧ની કલમ-૧૩૮ અન્વયે આરોપીને તકસીરવાન ઠરાવવા માટે જરૂરી આવશ્યક તત્વો નિઃશંકપણે પુરવાર કરેલ છે. તેમજ આરોપી એક્ટ-૧૮૮૧ ની કલમ-૧૩૮ અન્વયેનાં અનુમાનોનું ખંડન કરવામાં નિષ્ફળ નિવડેલ છે. આ કામના આરોપી ગેરહાજર રહેલ છે. આજરોજ આખરી ઠરાવની સુનાવણી માટે આ કામના આરોપી હાજર રહેલ ન હોય, જેથી ફરીયાદીના વિ.વકીલશ્રીની હાજરીમાં નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટના **SPECIAL CRIMINAL APPLICATION (QUASHING) No. 9113 OF 2016 (ISHWARBHAI HIRABHAI CHUNARA & 1 V/S STATE OF GUJARAT, Dated 22.02.2017** ના ચુકાદાના પેરા નં.૬ માં પ્રસ્થાપિત કરેલ ક્રિમીનલ પ્રોસીઝર કોડની કલમ-૩૫૩ અન્વયેના સિદ્ધાંતને ધ્યાને રાખી આ કેસનો ચુકાદો વધુ વિલંબિત કરવો ઉચિત જણાતો ન હોય, જેથી ઉપરોક્ત તમામ હકીકતો નજર સમક્ષ રાખી **મુદ્દા નં. ૧** નો નિર્ણય **""હકારમાં""** આપી **મુદ્દા નં.૨** અન્વયે આથી નીચે મુજબનો આખરી હુકમ કરવામાં આવે છે.

આખરી હુકમ

- (૧) આ કામના આરોપીને ક્રિમીનલ પ્રોસીઝર કોડની કલમ-૨૫૫ (૨)અન્વયે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબના શિક્ષાપાત્ર ગુન્હામાં તકસીરવાન ઠરાવી ૧(એક)વર્ષની સાદી કેદની સજા કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.
- (૨) આ કામના આરોપીએ ક્રિમીનલ પ્રોસીઝર કોડની કલમ-૩૫૭ અન્વયે આ કામના ફરીયાદીને ફરીયાદવાળા ચેકની કુલ રકમ રૂ.૧૩,૨૪,૨૨૬/- (અંકે રૂપિયા તેર લાખ ચોવીસ હજાર બસો છવ્વીસ પુરા)ની રકમ આ હુકમ થયેથી દિન-૩૦ માં વળતર પેટે ચુકવી આપવી. વધુમાં, જો આરોપી ફરીયાદીને વળતરની રકમ ચુકવવામાં નિષ્ફળ જાય તો આરોપીએ વધુ ૩(ત્રણ)માસની સાદી કેદની સજા ભોગવવાની રહેશે.
- (૩) આ કામના આરોપી આજરોજ હાજર રહેલ ન હોય તેઓની હાજરી સુનિશ્ચિત કરવા આરોપી વિરૂધ્ધ ઘરપકડ વોરંટ ઈસ્યુ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

હુકમ આજરોજ તા.૦૪ થી,માહે:એપ્રિલ,વર્ષ:૨૦૨૫ ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી સંભળાવી જાહેર કર્યો.

તારીખ:૦૪-૦૪-૨૦૨૫
સ્થળ:અમદાવાદ.

(સાહીલભાઈ રજાકભાઈ મુલતાની)
૩૪માં એડીશનલ ચીફ જ્યુડીશ્યલ મેજીસ્ટ્રેટ,
અમદાવાદ શહેર, ને.ઈ.એક્ટની કોર્ટ નં.૨૮
(GJ01143)